

کارگاه آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد

دانشگاه شهید چمران اهواز

آشنایی با ساختار کلی مقاله پژوهشی و شناخت انواع مقالات علمی

عبدالحسین فرج پهلوی

استاد گروه علم اطلاعات و دانش شناسی

دانشگاه شهید چمران اهواز

و

سردبیر مجله مطالعات کتابداری و علم اطلاعات

farajpahlou@scu.ac.ir

این کارگاه در باره یک
دغدغه قدیمی

است:

«مقاله علمی چیست؟»

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

- مقدمه

- چیستی مقالات علمی؟

– تعاریف گوناگون:

– اعتماد و همکاران، ۱۳۸۱، ص ۲

مقاله علمی معمولاً در نتیجه پژوهش منطقی، ژرف و متمرکز نظری، عملی یا مختلط، به کوشش یک یا چند نفر در یک موضوع تازه و با رویکردی جدید با جهت دستیابی به نتایجی تازه، تهیه و منتشر می‌گردد.

چنین مقاله‌ای در واقع گزارشی است که محقق از یافته‌های علمی و نتایج اقدامات پژوهشی خود برای استفاده سایر پژوهشگران، متخصصان و علاقه‌مندان به دست می‌دهد.

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• ویژگی ها و اصول

پژوهش علمی

پرسش و تفکر

هر پژوهش علمی در پی پاسخ دادن به پرسش‌هایی است که تاکنون برای مخاطبان کشف نشده است. از این رو پژوهش علمی همیشه با طرح یک یا چند سؤال آغاز می‌شود که محقق در صدد پاسخگویی به آنهاست.

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• ویژگی ها و اصول

پژوهش علمی

منطقی بودن

قواعد تعریف، طبقه‌بندی، استنباط‌های
قیاسی و استقرایی، روش‌های مختلف
نمونه‌برداری و غیره همه از ویژگی‌های
منطقی یک مقاله علمی است که محقق
باید به آنها توجه داشته باشد. (هومن،
۱۳۷۴، ص ۱۹)

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• ویژگی ها و اصول

پژوهش علمی

انسجام و نظم

لزوم مرتبط بودن اجزای مختلف مقاله با همدیگر، و نیز متناسب بودن آنها با عنوان مقاله و ارتباط عناوین فرعی با همدیگر،

لزوم مجزا کردن سرفصلهای مقاله با نظمی منطقی،

برقراری ارتباط بخش ها با یکدیگر.

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• ویژگی ها و اصول

پژوهش علمی

رویکرد تکاملی و تجمعی

هر پژوهش علمی باید از یک سو به منظور کشف دانش جدید، و از سوی دیگر، برای تکمیل دانش موجود صورت پذیرد. بنابراین هدف اصلی یک مقاله، کشف یا تکمیل دانش بشری است، نه تکرار دوباره آن با عبارات مختلف (هومن، ۱۳۷۴، ص ۲۰).

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• ویژگی ها و اصول

پژوهش علمی

تناسب موضوع با

نیازهای جامعه علمی

هر پژوهش علمی باید نیازهای اساسی جامعه علمی خود را در نظر گرفته، در صدد حل آن مسایل برآید؛

پرهیز از طرح موضوعاتی که از اولویت تحقیقی برخوردار نیستند و جامعه علمی، بدانها نیاز ندارد.

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• ویژگی ها و اصول

پژوهش علمی

خلاقیت و نوآوری

هر تحقیق علمی زمانی می‌تواند در ارتقای سطح دانش، موفق و موثر باشد که از فکری بدیع و خلاق برخوردار باشد.

مقالاتی که به جمع آوری صرف مطالب بسنده می‌کنند، نمی‌توانند سهم عمده‌ای در پیشرفت دانش بشری داشته باشند.

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• ویژگی ها و اصول

پژوهش علمی

متناسب بودن

با نظریه ها

هر رشته علمی، متشکل از نظریه ها و قوانینی است که مورد اتفاق صاحب نظران آن فن است.

یافته های به دست آمده در تحقیقات میدانی یا توصیفی نباید با قوانین کلی آن رشته تخصصی منافات داشته باشد.

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• ویژگی ها و اصول پژوهش علمی

اجتناب از کلی گویی

هدف نهایی علم، صورتبندی یک «نظریه» و «تبیین کردن» یکی از اصول مهم نظریه است. (دلاور، ۱۳۷۱، ص ۳۳)

محقق باید بتواند مباحث علمی خود را به روشنی توضیح دهد و با زبان گویا آن را تبیین و از کلی گویی اجتناب نماید.

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• ساختار مقاله علمی میدانی

مقدمه

نوشتن مقاله مستلزم داشتن طرحی مدوّن است. در گزارش یک تحقیق نه تنها باید ارزش‌های محتوایی را مراعات کرد، بلکه باید از ساختار روشمندی نیز پیروی کرد.

ساختار مقاله و تهیه گزارش از یک پژوهش علمی، با توجه به روش به کار گرفته شده در پژوهش، متفاوت است.

روش‌های استفاده شده در علوم را به دو دسته تقسیم می‌کنند: **روش‌های کمی** که در آنها از داده‌های کمی در تحقیق استفاده می‌شود (تحقیقات میدانی) و **روش‌های کیفی** که در آنها از داده‌های کیفی استفاده می‌شود.

(سومر، همکاران، ۱۳۷۹، ص ۷۸)

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• ساختار مقاله علمی میدانی

عنوان، مفهوم اصلی مقاله را نشان می‌دهد و باید به طور خلاصه، مضمون اصلی پژوهش را نشان دهد.

عنوان مقاله باید جذاب باشد، یعنی به گونه‌ای انتخاب شود که نظر خوانندگان را که معمولاً ابتدا فهرست عناوین مندرج در یک مجله علمی را می‌خوانند به خود جلب نماید.

عنوان باید کوتاه و گویا و تنها بیانگر متغیرهای اصلی پژوهش باشد.

تعداد کلمات در عنوان را حداکثر دوازده واژه بیان کرده‌اند. (سیف، ۱۳۷۵، ص ۱۲).

عنوان یا موضوع

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• ساختار مقاله علمی میدانی

بعد از عنوان پژوهش، نام مؤلف یا مؤلفان ذکر می‌شود و در سطر زیر آن، نام دانشگاه یا مؤسسه که هر یک از مؤلفان در آن مشغول به کارند، می‌آید. اگر پژوهش به وسیله دو یا چند نفر انجام بگیرد و همه آنها به یک دانشگاه یا مؤسسه وابسته باشند، نام مؤسسه یک‌بار، آن هم به دنبال نام مؤلفان ذکر می‌شود. اگر هر یک از مؤلفان به سازمان خاصی وابسته باشند، باید بعد از نام هر یک از آنان، بلافاصله نام مؤسسه‌ای که به آن وابسته‌اند، ذکر شود.

اسامی مولفین و سازمانهای وابسته

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• ساختار مقاله علمی میدانی

(ادامه)

ترتیب قرار گرفتن نام مؤلفان به دنبال یکدیگر، معمولاً متناسب با میزان مشارکت آنان در انجام پژوهش است؛ اما اگر میزان مشارکت همه افراد در اجرای پژوهش یکسان باشد، اسامی آنان به ترتیب حروف الفبا در دنبال هم قرار می‌گیرد. (هومن، ۱۳۷۸، ص ۸۴).

**اسامی مولفین و
سازمانهای وابسته**

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• ساختار مقاله علمی میدانی

چکیده

چکیده، خلاصه جامعی از محتوای یک گزارش پژوهشی است که همه مراحل و اجرای اصلی پژوهش را در خود دارد.

هدف‌ها، پرسش‌ها، روش‌ها، یافته‌ها و نتایج پژوهش، به اختصار، در چکیده آورده می‌شود.

در متن چکیده باید از ذکر هرگونه توضیح اضافی خودداری شود.

مطالب چکیده باید فقط به صورت گزارش (بدون ارزشیابی و نقد) از زبان خود پژوهشگر (نه نقل قول) به صورت فعل ماضی تهیه شود.

طول چکیده برای مقاله، بستگی به روش‌های خاص هر مجله دارد و معمولاً بین صد تا ۱۵۰ کلمه پیشنهاد شده است.

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• ساختار مقاله علمی میدانی

واژگان کلیدی

- معمولاً در انتهای چکیده، واژگان کلیدی پژوهش را بیان می‌کنند تا به خواننده کمک کنند، پس از خواندن چکیده و آشنایی اجمالی با روند تحقیق، بفهمد چه مفاهیم و موضوعاتی در این مقاله مورد توجه قرار گرفته است. معمولاً با توجه به حجم و محتوای مقاله، پنج تا هفت واژه کلیدی در هر مقاله بیان می‌شود.

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• ساختار مقاله علمی میدانی

مقدمه

به طور مختصر به بیان کلیات تحقیق و بررسی مختصری از پیشینه آن می‌پردازد؛ بنابراین در مقدمه مقاله مسئله تحقیق و ضرورت انجام آن و اهداف آن از نظر بنیادی و کاربردی به صورت مختصر بیان می‌گردد و سپس به بررسی سوابق پژوهشی که به طور مستقیم به موضوع تحقیق مرتبط است، پرداخته می‌شود.

مقدمه باید یک منطق اساسی را در تحقیق بیان کند و به خواننده نشان دهد که چرا این تحقیق ادامه منطقی گزارش‌های پیشین است.

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• ساختار مقاله علمی میدانی

مقدمه (ادامه)

رسالت اصلی مقدمه، پاسخ گویی به این سوال است که چرا مطالعه انجام شده و انگیزه پژوهشگر از انجام آن چه بوده است.

ذکر دقیق اینکه چه مطلبی قرار است در مقاله بیان شود و موضوع اصلی مطالعه چیست مهمترین موضوعی می باشد که به آن پرداخته می شود.

بطور کلی ساختار مقدمه از توالی زیر پیروی می کند:

(۱) ارائه زمینه و دیدگاه درباره موضوع و

اهمیت آن

(۲) مروری کوتاه و مختصر بر متون علمی موجود

(۳) بیان منطق منجر به انجام پژوهش

(۴) بیان هدف مطالعه

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• ساختار مقاله علمی میدانی

روش شناسی

هدف اساسی از بیان روش آن است که به گونه‌ای دقیق، چگونگی انجام پژوهش، گزارش گردد تا خواننده بتواند آن را تکرار نماید و همچنین درباره اعتبار نتایج داوری کند؛

بنابراین مؤلف باید همه مراحل اجرا، از جمله آزمودنی‌ها، ابزارهای پژوهش، طرح پژوهش، روش اجرا و روش تحلیل داده‌ها را بیان کند.

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• ساختار مقاله علمی میدانی

روش شناسی (ادامه)

مسئله و سؤال اصلی تحقیق و نوع اطلاعاتی که برای شناخت موضوع، جمع آوری می شود تعیین کننده نوع روش تحقیق است.
دسته بندی رایج انواع تحقیق به قرار زیر می باشد:

- ۱. روش تاریخی Historical Method
- ۲. روش توصیفی Descriptive Method
- ۳. روش تجربی Experimental Method

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• ساختار مقاله علمی میدانی

روش شناسی (ادامه)

انواع تحقیق توصیفی به قرار زیر می باشند:

۱. روش برآوردی
۲. روش ارزشیابی
۳. روش تجربی
۴. مطالعه موردی
۵. مطالعه پیمایشی
۶. مطالعه همبستگی
۷. مطالعه پس رویدادی

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• ساختار مقاله علمی میدانی

- در این بخش، توصیف کلامی مختصر و مفیدی از آنچه به دست آمده است، ارائه می‌شود. این توصیف کلامی با اطلاعات آماری مورد استفاده، کامل می‌شود و بهترین روش آن است که داده‌ها از طریق شکل و نمودار یا جدول، نمایش داده شوند.
- ساختار بخش نتایج، معمولاً مبتنی بر **ترتیب منطقی پرسش‌ها یا فرضیه‌ها** و نیز وابسته به تأیید شده بودن یا تأیید نشده بودن فرضیه‌هاست. ترتیب بیان نتایج نیز یا برحسب ترتیب تنظیم سؤال‌ها یا فرضیه‌های آنهاست، یا برحسب **اهمیت** آنها.
- روش متداول بیان نتایج، آن است که ابتدا مهم‌ترین و جالب‌ترین یافته‌ها و سپس به ترتیب، یافته‌های کم اهمیت‌تر ارائه می‌شود.

بحث و نتیجه گیری

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• ساختار مقاله علمی توصیفی

مقدمه

- مانند مقاله میدانی عمل می شود:
- تعریف و بیان مسئله تحقیق، تبیین ضرورت انجام آن و اهدافی که این تحقیق به دنبال دارد

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• ساختار مقاله علمی توصیفی

طرح بحث (متن مقاله)

مؤلف وارد اصل مسئله می‌شود. رعایت اصول مهم و قواعد محتوایی مقاله: منطقی و مستدل بودن، منظم و منسجم بودن، تناسب بحث با عنوان اصلی، ارتباط منطقی بین عناوین فرعی تر در مسئله، خلاقیت و نوآوری در محتوا، اجتناب از کلی‌گویی، مستند بودن بحث به نظریه‌های علمی و دینی، جلوگیری از حاشیه‌روی افراطی و انحراف بحث از مسیر اصلی و همچنین پرهیز از خلاصه‌گویی و موجز‌گویی تفریطی که به ابهام در فهم می‌انجامد، رعایت امانت حقوق مؤلفان، اجتناب از استناد دادن به صورت افراطی، توجه داشتن به ابعاد مختلف مسئله و امثال اینها.

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• ساختار مقاله علمی توصیفی

- در این قسمت محقق باید به نتیجه معقول، منطقی و مستدل برسد.
- نداشتن تعصب و سوگیری غیرمنصفانه در نتیجه گیری،
- ارتباط دادن نتایج با مباحث مطرح شده در پیشینه،
- ارائه راهبردها و پیشنهادهایی برای تحقیقات آینده،
- مشخص کردن نقش نتایج در پیشبرد علوم بنیادی و کاربردی و امثال آن

نتیجه گیری

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• بخش دوم:

• انواع مقاله علمی

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• انواع مقاله علمی

• مقاله پژوهشی

• به شرح و بیان
نتایج یک تحقیق
اصیل می پردازد

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• انواع مقاله علمی

• مقاله توصیفی

• به شرح و توصیف
یک پدیده یا
اندیشه می پردازد

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• انواع مقاله علمی

• مقاله تحلیلی

• به تجزیه و تحلیل
یک پدیده یا
اندیشه می پردازد

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• انواع مقاله علمی

• مقاله نظری

• به شرح و توضیح
یک نظریه علمی
یا اندیشه می
پردازد

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• انواع مقاله علمی

• مقاله مروری

- به مرور نظریه ها، یافته های پژوهشی یا اندیشه ها در متون موجود می پردازد

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• انواع مقاله علمی

• مقاله گزارشی

- به گزارش یک تحقیق انجام شده و یا در دست انجام می پردازد

آشنایی با ساختار مقالات پژوهشی

• انواع مقاله علمی

• مقاله انتقادی

• به تحلیل و نقد
یک نظریه علمی
یا اندیشه می
پردازد

باتشکر از فرصت داده شده و از توجهتان

پایده

